VALTION LIIKUNTANEUVOSTO
Statens idrottsråd

19.10.2018

# Lausunto eduskunnan sivistys- ja tiedejaostolle

Eduskunnan sivistys- ja tiedejaosto on pyytänyt valtion liikuntaneuvostosta asiantuntijan kuultavaksi sekä kirjallisen asiantuntijalausunnon 19.10.2018 kokoustaan varten.

## 1) Miten edistetään koko väestön liikunnan edistämistä, resurssien riittävyys ja painopisteet?

### Tausta

Lapsista ja nuorista noin kolmannes, aikuisväestöstä viidennes ja ikäihmisistä muutama prosentti liikkuu terveytensä kannalta riittävästi[1]. Vuonna 2017 lähes kolme neljäsosaa miehistä ja kaksi kolmasosaa naisista oli ylipainoisia ja neljännes työikäisistä voidaan luokitella lihaviksi[2]. Liikunnan puute ja siitä aiheutuvat väestön terveyshaitat ovat ilmeisiä. Esimerkiksi noin kymmenen prosenttia suomalaisista sairastaa tyypin 2 diabetesta, josta merkittävä osa voitaisiin ehkäistä elintapamuutoksilla[3]. Koko väestön tasolla riittämätön liikunta aiheuttaa lisäkustannuksia terveydenhuollon suorissa kustannuksissa, tuottavuuskustannuksissa menetettyjen työpanosten osalta, ikääntyneiden kasvavia hoivakuluja, syrjäytymisen kustannuksia sekä sosiaalietuuksien lisäkustannuksia. Huhtikuussa 2018 julkaistun valtioneuvoston raportin mukaan liian vähäisen liikkumisen yhteiskunnalliset kustannukset ovat vuositasolla 3,2–7,5 miljardia euroa[4]. Panostuksilla ennaltaehkäisevään terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen voidaan saavuttaa merkittäviä kustannussäästöjä.

## Resurssit ja painopisteet:

**a. Liikkuva koulu, Liikkuva opiskelu, Liikkuva varhaiskasvatus**

Valtion liikuntabudjetti koostuu lähes kokonaan rahoituskehyksen ulkopuolisista veikkausvoittovaroista. Liikuntabudjetti vuodelle 2019 vastaa tasoltaan vuoden 2018 tasoa. Suurin muutos rahoituksessa on kolmivuotisen Liikkuva Koulu -ohjelman kärkihankerahoituksen (7 M€/vuosi) päättyminen. Liikkuva koulu -kärkihankkeessa avustuksia jaettaessa on edellytetty, että avustusta saava kunta on kohdentanut toimintaan 50 % omaa rahoitusta. Näin on pyritty turvaamaan toiminnan nivoutuminen rakenteisiin ja jatkuvuus avustuskauden jälkeen. On tärkeää, että kärkihankerahoituksen päättyessä huolehditaan peruskouluissa alulle saatettujen liikunnallistamistoimien jatkuvuudesta. Valtion liikuntaneuvosto toteuttaa Liikkuva koulu -ohjelman arvioinnin keväällä 2019. Siihen, miten toiminnan jatkuvuudessa on onnistuttu, voidaan ottaa kantaa vasta muutaman vuoden viiveellä.

Vuodelle 2019 valtion budjettivaroista osoitetaan 2,8 M€ toiselle asteelle suunnattuihin Liikkuva opiskelu -toimenpiteisiin käytettäväksi. Kohderyhmä on tärkeä, sillä erityisesti ammattiin opiskelevien nuorten tiedetään liikkuvan niin vähän, että se uhkaa heidän tulevaa työkykyään.

Liikuntatottumukset alkavat vakiintua jo kolmen ikävuoden jälkeen, mikä tukee toimenpiteiden kohdistamista alle kouluikäisten liikkumisen edistämiseen. Valtion liikuntaneuvosto on lausunnossaan valtion talousarvioon otettavista liikuntamäärärahoista esittänyt, että Liikkuva koulu -ohjelman toimintamallin mukaisesti ***tulisi käynnistää Liikkuva varhaiskasvatus -ohjelman pilotti, johon tulisi kohdistaa 3 M€ vuodelle 2019.*** Pilottivaiheen avulla voidaan luoda seuraaville vuosille edellytykset varhaiskasvatuksen liikunnallistamistoimenpiteiden ulottamiseksi kaikkiin maamme varhaiskasvatusyksiköihin. ***Liikkumisen edistämiseen on tarpeen osoittaa veikkausvoittovarojen lisäksi määrärahoja valtion budjettivaroista.***

**b. Liikuntapaikkarakentaminen**

Julkisen liikuntahallinnon yksi tärkeimmistä tehtävistä on olosuhteiden luominen liikunnalle. Liikuntapaikkarakentamisessa ja peruskorjauksissa on maassamme suuria tarpeita. Kokonaisuudessaan valtion ja kuntien tulisi käyttää arviolta 400 miljoonaa euroa[6] vuosittain

liikuntapaikkojen peruskorjaamiseen nykyisten olosuhteiden säilyttämiseksi – toteutuma on tällä hetkellä noin 100 miljoonaa euroa. Vuoden 2019 talousarviossa liikuntapaikkarakentamisen tuki on edelliseen vuoteen verrattuna laskeva. Tämä selittyy Helsingin Olympiastadionin perusparannushankkeeseen kohdennetun rahoituserän pienemisellä. Etenkin kasvukeskuksissa on suuri pula suosiotaan kasvattaneiden palloilulajien sekä vesiliikunnan olosuhteista. Liikuntaneuvosto pitää välttämättömänä, että isoja käyttäjäryhmiä palvelevien perusliikuntapaikkojen, kuten ***uima- ja liikuntahallien sekä lähiliikuntapaikkojen avustamisen taso kyetään jatkossakin säilyttämään tai pikemminkin korottamaan***, sillä erityisesti vaikeassa kuntatalouden tilanteessa valtionavustuksilla on merkitystä hankkeiden etenemisessä kunnallisessa päätöksenteossa.

**c. Poikkihallinnollinen resursointi**

Väestön riittämätöntä fyysistä aktiivisuutta ei ratkaista tarkastelemalla valtion talousarviota vain liikuntatoimen osalta. Mikäli liikkumattomuuteen ja siitä seuraaviin haasteisiin halutaan vaikuttaa aidosti, on välttämätöntä, että kaikki hallinnonalat toimivat asiassa johdonmukaisesti. Valtion talousarviossa voidaan tunnistaa kymmeniä määrärahariveja, joilla on merkitystä fyysisen aktiivisuuden, liikunnan ja urheilun edistämisessä. Ne liittyvät esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalveluiden yhteydessä annettavaan liikuntaneuvontaan, neuvolatoimintaan, koulu- ja opiskelijaterveydenhuoltoon, vanhuspalveluihin, vammaispalveluihin, työhyvinvoinnin sekä työssä jaksamisen tukemiseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön toimialalla vaikutetaan varhaiskasvatuksen, perusopetuksen, toisen asteen ja korkeakoulujen käytäntöihin, aamu- ja iltapäivätoimintaan, kerhotoimintaan, opetuksen tuntijakoihin sekä oppilaitosten fyysisiin olosuhteisiin. Fyysinen kunto on tärkeää Puolustusvoiminen näkökulmasta. Valtiovarainministeriön verotuslinjaukset ja kuntien ohjaaminen vaikuttavat keskeisesti väestön hyvinvointi- ja terveyskäyttäytymiseen. Liikenne- ja viestintäministeriö tukee kävelyn ja pyöräilyn edistämistä osana liikennejärjestelmän ylläpitoa ja kehittämistä. Ulkoilun ja luonnon virkistyskäytön edistäminen ja jokamiehenoikeudet ovat suomalaisille arvokkaita ja samalla tärkeitä tekijöitä liikkumisen tukemisen näkökulmasta.

Nykyisellään liikunnan lisäämisen toimenpiteet ja resursointi ovat jääneet liialti liikuntatoimen vastuulle. Julkisen talouden suunnittelussa olisi tärkeää ottaa kokonaisvaltaisempi, sektorirajat ylittävä ote liikkumisen lisäämiseksi. ***Poikkihallinnollista ilmiölähtöistä resursointia liikkumisen lisäämiseksi tulee kasvattaa.***

**d. Kuntien kannustaminen**

Valtion liikuntaneuvosto tukee kuntien valtionosuusjärjestelmän kokonaisvaltaisesta uudistamisesta. ***Valtion rahoituksen tulisi kannustaa kuntia tekemään aktiivista liikuntatoimintaa ja palkita kuntia saavutetuista tuloksista.*** Sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistamistyölle asetettuja tavoitteita terveyserojen kaventamisesta ja sosiaali- ja terveyspalveluiden tarpeen vähentämisestä ei ole realistista saavuttaa ilman merkittävää lisäresursointia terveyden edistämistyöhön ja ennaltaehkäisevään toimintaan.

**e. Erityistä tukea tarvitsevat kohderyhmät**

Eriarvoistumiskehitys on huolestuttavaa myös liikunnassa. Arviolta viisitoista prosenttia eli 800 000 suomalaista tarvitsisi erityistä tukea liikkumiseen ja liikunnan harrastamiseen[5]. Tukea eri syistä tarvitsevat henkilöt liikkuvat ja harrastavat liikuntaa muuta väestöä vähemmän ja hyvinvointia uhkaavat tekijät näyttävät kasautuvan usein samoille henkilöille. ***Toimenpiteitä tulisikin valtionhallinnossa lisätä kohderyhmille, joissa edellytykset oman hyvinvoinnin edistämiseen ovat heikoimmat ja joiden tukeminen tuottaa suurimmat yhteiskunnalliset hyödyt.*** Huomionarvoista on se, että usein erityistä tukea liikkumiseensa tarvitsevien osalta liikkumismahdollisuuteen vaikuttaa useiden hallinnonalojen toiminta ja resursointi, esimerkiksi kuljetus-, avustaja-, ja apuvälinepalvelut. Tulevaisuudessa vammaispalveluihin suunniteltu henkilökohtainen budjetointi olisi merkittävä askel vammaisten henkiköiden liikunnan mahdollistamiseksi.

VALTION LIIKUNTANEUVOSTO
Statens idrottsråd

19.10.2018

## 2) Liikkuva koulu -ohjelman toteutuminen ja jatko?

Ks. kohta 1.

## 3) Nuorten urheilijoiden tuen nykytilanne ja kehittämistarpeet?

Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää talousarvion rajoissa vuosittain urheilijoille verottomia valmennus- ja harjoitteluapurahoja. Apurahaa myönnettäessä otetaan ensisijaisesti huomioon urheilijan tulos- ja menestyskehitys suhteessa lajin kansainväliseen tasoon ja kehitykseen sekä sen lisäksi menestys kansainvälisissä arvokisoissa. Liikuntaneuvosto näkee hyvänä kehityssuuntana, että apurahoja on viime vuosina kohdennettu yhä enemmän nuorille urheilijoille.

Urheilijoiden valmennus- ja harjoitteluapurahojen lisäksi OKM myöntää kehittämisavustuksia tukea urheiluakatemioille ja valmennuskeskuksille. Lisäksi tuetaan URA-säätiötä, josta jaetaan opiskeluapurahoja kansainväliseen menestykseen tähtäävien tai aktiiviuransa jo päättäneiden huippu-urheilijoiden ammattiin valmistavaan ja tutkintoon tähtäävään opiskeluun.

Huippu-urheilun edellytysten vahvistamiseksi valtio varautuu tulevina vuosina pääomittamaan perustettavaa olympiarahastoa siirtämällä sille valtion omistamaa osakevarallisuutta enintään 20 miljoonalla eurolla. Järjestelyllä on tarkoitus saada yksityistä rahoitusta lisää huippu-urheilulle, sillä valtion pääomitus on määrä tehdä samassa suhteessa yksityisen pääoman kanssa. Rahaston tuottoa on tarkoitus käyttää urheilijan polun tukemiseen, kuten päivittäisharjoittelun toimintaympäristöjen kehittämiseen sekä urheilijoiden sosioekonomisen aseman parantamiseen. Valtion liikuntaneuvosto pitää olympiarahaston perustamista myönteisenä asiana huippu-urheilun rahoituksen kehittämisen näkökulmasta.

Minttu Korsberg
Valtion liikuntaneuvoston pääsihteeri
LitM, HT väitöskirjatutkija

[1] Husu, Pauliina; Sievänen, Harri; Tokola, Kari; Suni, Jaana; Vähä-Ypyä, Henri; Mänttäri, Ari; Vasankari, Tommi. Suomalaisten objektiivisesti mitattu fyysinen aktiivisuus, paikallaanolo ja fyysinen kunto. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161012
[2] Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lihavuuden yleisyys Suomessa. https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kansallinen-lihavuusohjelma-20122015/lihavuus-lukuina/lihavuuden-yleisyys-suomessa
[3] Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Diabeteksen yleisyys. https://www.thl.fi/fi/web/kansantaudit/diabetes/diabeteksen-yleisyys
[4] Vasankari, Tommi; Kolu, Päivi (toim.). Liikkumattomuuden lasku kasvaa – vähäisen fyysisen aktiivisuuden ja heikon fyysisen kunnon yhteiskunnalliset kustannukset. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 31/2018. https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=25902
[5] Pyykkönen, Teijo; Rikala, Saku. Valtio soveltavan liikunnan ja vammaisurheilun edistäjänä. http://liikuntaneuvosto.fi/julkaisut/valtion_liikuntaneuvoston_julkaisusarja/arkisto/toimintarajoitteisten_liikunnan_ja_urheilun_edistamisessa_korostuu_koko_valtionhallinnon_toiminta.887.news